

Шундель Т.О.

викладач,

Донецький національний медичний університет
імені Максима Горького

ДИСКУСІЙНІСТЬ КЛАСИФІКАЦІЇ СКЛАДНОПІДРЯДНИХ РЕЧЕНЬ ОПОЗИЦІЙНОЇ БАЗИ «ТЕМПОРАЛЬНІСТЬ – ПОЯСНЕННЯ»

Дослідження речення у сфері мовлення потребує систематизованого розв'язання у зв'язку з наявністю варіювань модифікацій речень, що створюють проміжні ланки між мовленнєвими та мовними моделями в рамках синтаксичної площини, відтворюючи певною мірою цілісність граматичної організації речення. Визначальною рисою сучасного синтаксичного складу складнопідрядного речення (далі – СПР) є орієнтація на вивчення утворених взаємовідношень та синкретичних зв'язків між його компонентами. Треба зазначити, що синкретичність значень будь-якого сполучника допомагає виявити шкала перехідності В. Бабайцевої [1], яка, до того ж, спрямована на визначення природи взаємодії зв'язки (сполучника або сполучуваного слова) в певних синтаксичних умовах з урахуванням периферійних зон.

Питання про статус речень, які знаходяться в опозиції «час – пояснення», тривалий час залишається дискусійним в мові. Цілісне вивчення усіх аспектів цієї опозиції неможливе без дослідження перехідних ланок синкретичного характеру складнопідрядних структур. Так, теорія синкретизму допомагає розглянути аналізовані конструкції зі синтезованими значеннями темпоральності й пояснення, що дозволяє нам говорити про гнучку функціональну систему СПР:

A. *She had just told all of them **that** she had a girl in to work on Saturdays ... [3, с. 291].*

Аб. *Kurt has got to know **when** the ships come in ... [3, с. 331].*

АБ. *He'd better watch out **when** those boys get a bit older [3, с. 105].*

аБ. -

Б. *Once again Milly was on her doorstep **as soon as** the carriage came to halt outside number 12 Craft Street [3, с. 51].*

СПР зони **A** характеризуються як одиниці з одноплановим семантичним навантаженням. Ядром досліджуваних конструкцій виявляється з'ясувальна семантика, вживання якої обумовлене за рахунок певних дієслів і ряду сполучників, що служать маркерами з'ясувального значення (*I don't know **what** Ted and Joe think they were doing, dashing off like that first thing [3, с. 191]; Mrs. Lacy, that's the owner, tells me all about the motors and shows me **how** they work [3, с. 165]).*

Складнопідрядні конструкції ядерної зони **Б** містять одиниці з часовим значенням, яке не ускладнене ніякими іншими семантичними відтінками (*As*

she passed it to Josh she felt sorry for his wife [3, c. 88]; ... since you told me about Grace and the German it's a way of getting back at him [3, c. 337]). Темпоральна семантика таких конструкцій визначається за допомогою не лише ряду часових сполучників (*They were sitting drinking tea when Gerald came in [3, c. 164]; Katherine smiled as she went down the stairs [3, c. 174]*), але й різносторонньою системою позицій підрядної частини СПР (*As the morning wore on they became very busy [3, c. 305]; There was fear in the German's eyes when he looked from one to the other [3, c. 307]*). Необхідно відмітити, що в цій ланці функціонують СПР з типізованою лексикою з семою темпоральності (*It was getting late when Kate finally closed the shop [3, c. 287]; It was the middle of July when Ted returned to Kate's [3, c. 329]*). До ядра ланки А примикають також складнопідрядні конструкції, які відзначаються наявністю підсилювального компонента *just* перед сполучником часової семантики (*Business was very slow all day and just as she was closing Ted came rushing in and, throwing his arms round her, twirled her round and round [3, c. 336]*).

Структури проміжної ланки **АБ** визначаються як конструкції з приблизно рівним співвідношенням часової й з'ясувальної семантики. Тут вживаються одиниці з дієсловом-присудком, які виражають певний стан (*She's not going to wait till it's all over [3, c. 205]*) або їх значення пов'язано зі займаною позицією в часі – протяжністю (*Miss Katherine is staying with us when she finds something more in keeping with her lifestyle [3, c. 61]*).

Складнопідрядні структури периферійної зони **Аб** розглядаються нами як конструкції, де переважає з'ясувальна семантика. З'ясувальний характер аналізованих речень обумовлений наявністю в структурі дієслів-присудків, що передають різноманітні значення – мовлення, думки, знання, волевиявлення та ін. (*Katherine wondered as she made her way downstairs [3, c. 115]; Katherine knew as soon as she closed her bedroom door that she wouldn't come [3, c. 130]*). Відмічається також присутність СПР зі вставленим підметом, з яким може бути вжита емотивна лексика (... *it was sad when I had to lay him out [3, c. 140]; It wasn't too bad when I went out [3, c. 191]*).

З іншого боку, серед одиниць ланки **аБ** спостерігається часте функціонування конструкцій з прямою мовою, де серед слів автора використані дієсловами, які вимагають після себе вживання підрядної частини з'ясувальної семантики (*'No, hang on a minute', shouted Katherine as she ran the full teapot over the mugs, filling them to overflowing [3, c. 132]; 'What's your name?' she asked when the girl rubbed at her face [3, c. 223]*). Темпоральна семантика передається за допомогою часового полісемантичного сполучника *when*.

Прикладів периферійної зони **аБ** нами не виявлено, оскільки залежний компонент аналізованих структур в більшості випадків поєднується з опорним словом в головному реченні, що вказує на переважання з'ясувального характеру.

Отже, при заміні одного значення підрядного речення іншим значення головного не змінюється, але зникають певні стосунки між його компонентами. Це призводить до набуття додаткового значення в поверхневій

структурі СПР, при цьому елемент глибинної структури починає характеризуватися нестійким характером, що і призводить до синкретичності форм. З одного боку, подібне перетворення свідчить про можливу самостійність залежного компонента СПР. З іншого боку, заміна одних граматичних значень іншими підкреслює мінливий характер СПР. При цьому неважко помітити, що синкретизм є містким засобом передачі значень синтаксичних функцій, які виражають багатоаспектний процес відкритий для реалізації в конкретній ситуації. Таке відображення ознаки дозволяє модифікувати, формувати реалізацію семантичних значень синтаксичних функцій, тобто, відкриває великі можливості для поєднання елементів.

Список використаних джерел:

1. Бабайцева В. В. Место переходных явлений в системе языка (на материале частей речи) / В. В. Бабайцева // Переходность и синкретизм в языке и речи. – М. : Прометей, 1991. – С. 3-14.
2. Загнітко А. П. Закономірності формальної і смислової організації складного речення / А. П. Загнітко // Лінгвістичні студії: Збірник наукових праць. – Донецьк : ДонУ, 1996. – С. 17-27.
3. Williams Dee. *Katie's Kitchen* / Dee Williams. – Great Britain: Headline Book Publishing, 1999. – 375 pp.